

Sığınmacı Öğrencilerin Topluma Entegrasyonunda Sosyal Bilgiler Dersinin Katkısının Öğrenci Görüşlerine Göre İncelenmesi*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tuğba YAMAN¹, Veysi AKTAŞ², İlyas KARA³

1 Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, tugbayaman60@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3283-8989.

2 Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, veysiaktas7@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5174-7505.

3 Dr. Öğretim Üyesi, Amasya Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ilyaskara2007@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4755-0037.

Gönderilme Tarihi: 26.08.2022 Kabul Tarihi: 07.03.2023 DOI: 10.37669/milliegitim.1167540

Atf: “Yaman, T., Aktaş, V., ve Kara, İ. (2023). Sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonunda sosyal bilgiler dersinin katkısının öğrenci görüşlerine göre incelenmesi. *Millî Eğitim*, 52 (240), 2929-2956. DOI: 10.37669/milliegitim.1167540”

Öz

Bu araştırmada, Türkiye’de sığınmacı olarak yaşayan ve eğitimlerine Türkiye’deki okullarda devam etmekte olan öğrencilerin, topluma entegrasyonları hususunda Sosyal Bilgiler dersinin katkısının öğrenci görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüş ve araştırma katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Katılımcılardan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler elde edilmiş ve bu verilerin çözümlenmesinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler dersinin; sığınmacı öğrencilerin Türkçe dilini öğrenme, etkili kullanma ve Türkçelerini geliştirme konusunda onlara önemli katkılar sağladığı; Türk yaşam biçimini ve davranış kalıplarını, örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini, daha genel anlamda Türk kültürünü öğrettiği görülmektedir. Sığınmacı öğrencilerin Türkiye’de birtakım sorunlar yaşadığı ancak bu sorunların çözümünde Sosyal Bilgiler dersinin yol gösterici olduğu; Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ders anlatma şekli, öğretmenlerin tutum ve davranışları ile Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriği ve bu dersin işleniş süreci gibi birtakım etmenlerin sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonu hususunda önemli katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: toplum, entegrasyon, sosyal bilgiler, öğrenci

* Bu çalışma, 20-22 Aralık 2021 tarihlerinde düzenlenen IX. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Examining the Contribution of Social Studies Course in the Integration of Asylum-Seeking Students into Society, According to Student Opinions

Abstract

In this research, it is aimed to examine the contribution of Social Studies course in terms of social integration of students living as an asylum seeker in Turkey and continuing their education in schools in Turkey, according to student opinions. The research was carried out with the qualitative research method and the research participants were determined by the criterion sampling method, which is one of the purposeful sampling methods. Data were obtained from the participants with a semi-structured interview form and content analysis technique was used to analyze these data. According to the results of the research, the Social Studies course; has made significant contributions to to asylum seeker students in learning the Turkish language, using it effectively and improving their Turkish; It is seen that it teaches the Turkish lifestyle and behavior patterns, customs and traditions, customs and traditions, and more generally Turkish culture. Asylum seeker students have some problems in Turkey, but the Social Studies course is guiding in solving these problems; It has been concluded that some factors such as the way of teaching Social Studies course teachers, the attitudes and behaviors of teachers, the content of the Social Studies textbook and the process of teaching this course contribute significantly to the integration of asylum seeker students into Turkish society.

Keywords: *society, integration, social studies, student*

Giriş

Tarihin ilk çağlarından itibaren insanoğlu sürekli yer değiştirmiş ve bu durum toplumların siyasi, ekonomik, kültürel ve demografik yapılarını daima etkilemiştir. İnsanoğlu bu yer değişikliğini, yaşam şartlarını daha iyi hale getirmek ve daha güvenilir bir ortamda hayatını sürdürmek için yapmıştır. Bu durum ise göç olarak adlandırılmıştır. Birleşmiş Milletler (2015) (aktaran Akdeniz, 2018) göç kavramını, bireyin yaşadığı yerden başka bir yere kalıcı olarak yer değişikliği yapması olayı olarak tanımlamıştır. Bununla birlikte ilgili alan yazında göçün çok çeşitli neden ve sonuçlarına rastlamak mümkündür (Baloğlu-Uğurlu ve Akdovan, 2019). Bu nedenle göç konusu incelenirken göç olayının nedenlerinin ve meydana getirdiği sonuçların dikkate alınması önemli görülmektedir. Çünkü insanlar, göç etme nedenlerine dayalı olarak, gittikleri yerlerde değişik statüler elde etmektedirler. Öyle ki, daha kaliteli bir yaşam sürdürmek konusunda ekonomik endişeleri olan ve bu sebeple gönüllü biçimde, yaşadığı ülkeden ayrılan ve hukuki yollarla başka bir ülkeye yerleşen bireylere *göçmen* adı verilirken (Akpınar 2017; aktaran Baloğlu-Uğurlu ve Akdovan, 2019) vatandaşı ve

yaşamakta olduğu ülkeden, dini, ırkı veya siyasi düşüncesinden ötürü zulüm yaşayacağı konusunda haklı gerekçelerle korku yaşayan ve bu sebeple de vatandaşı olduğu ülkede yeterince güvende olmayarak başka bir ülkeye göç eden ve vatandaşı olduğu ülkeye geri dönmek istemeyen kişilere *mülteci* (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2018) denilmektedir. İçişleri Bakanlığınca sığınmacı statüsü verilen yabancı uyruklu veya vatansız kişiler ise sığınmacı olarak adlandırılmaktadır (Reçber, 2014).

Sığınmacı olarak başka ülkelere göç eden insanların sayısı ise her geçen gün daha da artmaktadır. United Nations High Commissioner for Refugees (2021) 2021'in haziran ayında yayımladığı raporda, savaştan ve zulümden kaçanların sayısının artmaya devam ettiğini ve küresel çapta yerinden edilenlerin sayısının 82 milyonun üzerine çıkarak on yıl önceki rakamı ikiye katladığını duyurmuştur. Aynı raporda Türkiye'nin 3,7 milyon ile dünyanın en büyük sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapmaya devam ettiği belirtilmiştir. Raporda dünyadaki sığınmacıların üçte ikisinden fazlasının sadece beş ülkeden geldiği (Suriye, Venezuela, Afganistan, Güney Sudan ve Myanmar) ifade edilmiştir. Rapor Suriye, Afganistan, Somali ve Yemen'deki gibi uzun süreli krizlerin insanları kaçmaya zorladığını; Etiyopya ve Mozambik gibi yerlerde şiddet olaylarının ise yerinden edilmeyi hızlandırdığını vurgulamıştır (UNHCR, 2021).

UNHCR'nin (2021) raporunda da görüldüğü gibi özellikle Suriye'de meydana gelen iç savaş insanların sığınmacı olarak göç etmeleri zorunluluğunu beraberinde getirmiş ve sığınmacılığın bütün dünyada önemli bir sorun haline gelmesine neden olmuştur. Öyle ki Suriye'de meydana gelen iç savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne oluşan en büyük sığınmacı sorununu ortaya çıkarmıştır. Yine raporda görüldüğü gibi bu sorunun en fazla etkilediği ülke ise Türkiye'dir. Sığınmacı sorunu Türkiye'yi siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlar başta olmak üzere pek çok alanda etkilemiştir. Çünkü bu gibi durumlarda beslenme ve barınma gibi öncelikli ihtiyaçlar giderilse de dil, eğitim ve kültürel sorunlar önemli problemlere yol açabilmektedir. Bu nedenle sığınmacıların eğitimi ve topluma entegrasyonu önemli görülmektedir.

Türkçede bütünleşme olarak karşılanan entegrasyon kavramı sosyolojide; toplumdaki gruplar, kurumlar ve sosyal yapının diğer unsurları arasındaki uyumu ifade etmektedir. Entegrasyon kavramı egemen kültürel kodlarla bütünleşmeyi ifade etmektedir. Bu kavram bireyi temel alan bir yurttaşlık anlayışına dayanmaktadır (Güler, 2016). Ancak çoğunluk tarafından kabul edilen tek bir küresel entegrasyon teorisi henüz mevcut değildir. Çünkü göç oluşumlarının karmaşıklığı ve göçün çeşitliliği tek bir entegrasyon teorisi ve stratejisi geliştirmenin önünde engel teşkil etmektedir. Sığınmacının, ev sahibi toplumda karşılaştığı problemlere karşı geliştirilen entegrasyon, uyum veya adaptasyon süreci yani yeniden sosyalleşme sürecidir. Kendi diline ve kültürüne ait her şeyi, ev sahibi topluma yeniden uyum sağlamak için öğrenmek ve

yeniden sosyalleşmek durumundadır (Adıgüzel, 2016). Entegrasyon, uyum ve adaptasyon kavramlarının birbirlerinin yerine kullanımları, aslında bu sürece bakış açısını da yansıtmaktadır. Entegrasyon kavramının hem biyolojik hem de mekanik anlamı bu kavrama alternatifler aramaya yönelten sebeplerin ilkinin oluşturmaktadır. Avrupa Mülteciler ve Sürgünler Konseyi, entegrasyon sürecinin bir mülteci için ev sahibi topluma katıldığı ilk günden başladığını ve bu sürecin bir kurs ya da geçilebilecek bir sınav olmadığını ifade etmektedir. Entegrasyon, sığınmacıların kendilerini daha çok buldukları toplumun bir parçası olarak uyumlu bir biçimde yaşamalarını sağlayan ve sürekli devam eden bir süreç olarak tanımlanabilir. Entegrasyon, kişilere ortak bir kimlik kazandırır ve sosyalleşmeyi artırır. Yalnızlığı ve yabancılaşma duygusunu azaltır (Erkal, 1998). Entegrasyon hem kültürel kimliği koruyabilmek hem de baskın topluma katılabilir. Dolayısı ile entegrasyon kavramının “uyum” ve “bütünleşme” kavramları ile yakından ilişkili olduğu ifade edilebilir. Ancak asimilasyon kavramı ile entegrasyon kavramları birbirlerinden oldukça uzak iki kavramdır. Çünkü asimilasyon, alt kültürleri yok ederek egemen kültürün genişletilmesi üzerine kuruludur. Asimilasyonun olduğu yerde, alt kültürün mensubu olan bireylerin kendi dillerini, kültürlerini ve inançlarını yaşatabilmeleri oldukça zordur (Berry, 1997). Öte yandan entegrasyon süreci doğrusal veya tek yönlü gerçekleşmez (Garcés-Mascaresñas ve Penninx, 2016). Bu süreç çok boyutlu ve çok aşamalı bir olaydır (Demirava, 2021). Başarılı bir entegrasyon, göçmenlerin ev sahibi toplumda iş ve hizmetlerden yararlanabildiğinde, bu iş ve hizmetlerde görev alabildiğinde, sosyal etkileşim içerisinde kabul görebildiğinde gerçekleşir (Alkan-Aykaç ve Karakaş, 2022).

Ülkeler her geçen gün daha kozmopolit bir hal almaktadır. Bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesi ile bu kozmopolit yapılanmanın oluşumu hız kazanmaktadır. Dolayısıyla farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin bir arada yaşayabilmesi durumu her geçen gün önemini daha da artırmaktadır. Ancak bunun sağlanabilmesinin yegâne yolu etkili bir entegrasyon sürecidir. Aksi takdirde toplumsal bütünleşme, toplumsal uyum ve birlik beraberlik duygusu gelişmeyecektir. Bu ise hem bireylerin hem de toplumların huzurunu ve gelişimini olumsuz etkileyecektir. Ayrıca sistematik ve etkili bir entegrasyon sürecinin olmayışı asimilasyon tehlikesini ortaya çıkaracaktır. Dolayısı ile alt kültürlerin yok oluş süreci başlayacak ve insan haklarına aykırı bir durum ortaya çıkacaktır. Bu nedenle göçmenlerin topluma entegre olması bütün bireyler için önemlidir (Kara, 2022).

Entegrasyon ancak etkili bir eğitim ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle sığınmacıların eğitimine yönelik gerekli planlamaların yapılması, bilimsel çalışmaların yürütülmesi ve bu çalışmalar ışığında sığınmacıların topluma entegrasyonuna yönelik gerekli adımların atılması hayati öneme sahiptir. Eğitim ve okul ortamlarının bütün

öğrencileri kapsayacak şekilde, sığınmacıların entegrasyonunu kolaylaştırmaya elverişli bir biçimde düzenlenmesi toplumsal bütünleşmeyi daha hızlı sağlayacaktır. Ayrıca bu doğrultuda yapılacak çalışmalar sosyal, siyasal ve ekonomik problemlerin de azaltılmasına katkıda bulunacaktır. Eğitim sistemleri çokkültürlülüğü esas alacak ve alt kültürlerin de yaşatılmasına olanak sunacak bir şekilde düzenlenmelidir. Dolayısı ile sınıf ve okul ortamında demokratik bir ortamın oluşturulması son derece önemlidir. Sığınmacılar, kendi dillerinin ve kültürlerinin önemsendiğini gördüklerinde içerisinde yaşadıkları egemen kültüre daha sıcak bakacak ve içerisinde yaşadıkları toplumu benimseyeceklerdir. Öğretim programlarının da entegrasyon sürecini destekleyecek bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. Çünkü gelen göçler eğitim sisteminde entegrasyon kavramının daha fazla ön plana çıkması ihtiyacını doğurmuştur (Kara, 2022).

Çünkü sığınmacıların eğitimi ve topluma entegre edilmesi ülkelerin refahı ve geleceği açısından mühim görülmektedir. Börü ve Boyacı (2016) da sığınmacılara yönelik yapmış oldukları çalışmada çoğunlukla dil, topluma uyum, ekonomi ve aile ile ilgili problemleri tespit etmişlerdir. Weinstein, Tomlinson ve Curran (2003) ise öğretmenlerin eğitim öğretimi planlarken ve uygularken farklı kültürlerden gelen sığınmacı öğrencileri dikkate almaları gerektiğini belirtmiştir. Güllüpınar (2010) Almanya'daki sığınmacı çocukların başarısızlık nedenleri üzerine yapmış olduğu çalışmada, kültürlerarası müfredat eksikliğinin başarısızlığa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle öğretmenlerin kültür farkını göz önünde bulundurmaları ve velilerle güçlü iletişim kurmaları gerektiğini ifade etmiştir. Er ve Bayındır (2015) göç olayından en çok çocukların etkilendiğini ve bu çocukların eğitimden mahrum kalmaları durumunda ilerleyen yıllarda ciddi toplumsal sorunların yaşanabileceğini belirtmiş; entegrasyon ve sığınmacıların topluma uyumunu sağlamanın en etkili yolunun da eğitim olduğunu ifade etmişlerdir. Kara (2022) tarafından yapılan çalışmada; Fransa'da uygulanmakta olan Ahlak ve Vatandaşlık Eğitimi Dersi Öğretim Programında, Fransa'da yaşamakta olan azınlıkların kültürlerinin ve Fransa'daki yerel kültürlerin çok fazla dikkate alınmadığını, bu durumun asimilasyon gibi olumsuz sonuçları hızlandıracağını, bu nedenle eğitim sistemlerinin ve öğretim programlarının alt kültürleri dikkate alacak, entegrasyon sürecini destekleyecek şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Aktaş, Tokmak ve Kara'nın (2021) araştırma bulguları, Fransa ve Türkiye'deki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında zorunlu göç sonucu ülkelere ayrılmak durumunda kalan sığınmacıların küresel ölçekte bir sorun olarak yansıtıldığını ortaya koymaktadır. Bu durumun da insan haklarının ihlal edilmesi, asimilasyon, dışlanma gibi birtakım problemler ortaya çıkardığı vurgulanmıştır.

Çocukların topluma entegrasyonu bakımından okullar, baskın olan kültürün öğrencilere kazandırıldığı kurumlardır. Bu açıdan bakıldığında okullar, çocukların top-

luma entegre olmaları açısından önemlidir (Kağnıcı, 2017). Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir stratejik plan yapılmış ve bu planda sığınmacıların eğitim sistemine uyumuna yönelik engellerin ortadan kaldırılması, uluslararası iş birliğinin sağlanması ve ulusal çapta yapılması planlanan eğitimsel faaliyetler gibi konulara yer verilmiştir. Bu planla, sığınmacıların diploma denkliklerinin sağlanması, ailelere eğitim konusunda ekonomik destek verilmesi, dil eğitiminin sağlanması ve yaygın eğitim kurumları aracılığı ile mesleki kursların açılması amaçlanmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2015).

Sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonu noktasında her branş ayrı bir öneme sahiptir. Bununla birlikte müfredat bakımından, toplumsal ve kültürel değerlerin öğretimine en fazla vurgu yapan dersin Sosyal Bilgiler olduğu görülmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler, insancıl ve akılcı bir düşünce sistemine sahip, katılımcı vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen disiplinler arası bir alan olarak tanımlanmaktadır (Arisi, 2011). Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersi sığınmacı öğrencilerin toplumla bütünleşmeleri için hem Türk hem de sığınmacı öğrencilere birtakım sorumluluklar getirmektedir. Farklı toplumlara ait çocukların aynı öğrenme ortamını paylaşarak, Sosyal Bilgiler dersinde kazanmış oldukları bilgi, beceri, değer ve tutumları kendi iletişim ortamlarında kullanmaları amaçlanmaktadır. Öğrencilerin, bir toplumun huzur ve devamlılığı için olmazsa olmaz olan barış ve hoşgörüyü içselleştirerek kendi yaşamlarına aktarmaları hedeflenmektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler, küresel barış gibi önemli sosyal konuları içeren bir müfredata sahiptir. Sosyal Bilgilerin doğasında toplumsal ve küresel sorunların çözümüne yönelik bir potansiyel bulunmaktadır (Odia, 2014). Sosyal Bilgiler dersi sığınmacıların topluma yönelik entegrasyon durumunu etkilemektedir. Öte yandan Sosyal Bilgiler dersi sığınmacı öğrenciler için ne kadar önemli ise bu dersin uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin sığınmacı öğrencilerin eğitimlerine olan katkıları da bir o kadar önemlidir. Ne var ki, genel anlamda öğretmenlerin sınıf içi ve sınıf dışı tutum ve davranışlarında etkili birtakım faktörler söz konusudur. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacılara yönelik katkısına öğrenci faktörü de etki etmektedir (Baloğlu-Uğurlu ve Akdovan, 2019). Derse etki eden bütün faktörler olumlu bir şekilde işe koşulduğunda Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacıların topluma entegrasyonunu kolaylaştıracağı ilgili alan yazında ifade edilmektedir (Şener ve Başkan, 2021).

Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerde biz duygusunu geliştirmeyi amaçlaması sığınmacı çocukların içerisinde yaşadıkları topluma yönelik aidiyet duygusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin tarih, kültür, örf, adet, gelenek, görenek, yazılı ve yazısız kuralları, vatandaşlık hak ve sorumluluklarını öğrencilere kazandırmayı amaçlamış olması sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonunu hız-

landırmaktadır (Baloğlu-Uğurlu ve Akdovan, 2019). Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin uygulayıcısı olan öğretmenler de sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonu konusunda önemli yere sahiptir. Öyle ki dersin uygulanışının etkililiği ve öğretmenlerin örnek davranışları sığınmacı öğrencilerin içerisinde yaşadıkları topluma entegrasyonunu etkilemektedir.

Sosyal bilgiler dersinin entegrasyon sürecindeki yeri, bu konuya yönelik öğretmen algıları ve uygulamaları ile ilgili yapılan çalışmalar büyük öneme sahiptir. Öğrencilerin eğitimi sürecindeki durumları üzerine yapılan çalışmalarda eğitim sürecinde karşılaşılan sorunlar, programın değerlendirilmesi, öğrenci ve öğretmen algıları ve toplumsal uyumlarına yönelik farklı çalışmalar (Alshirah, 2019; Akdemir, 2020; Uzunay, 2022; Ardoğan, 2021; Şahin, 2019; Uygun, 2020; Pelin, 2021) yapılmıştır. Özellikle sığınmacıların topluma uyumunu sağlayacak çalışmalar farklı disiplinlerin perspektifleri ile (Aydeniz ve Sarıkaya, 2021; Bahadır, 2021; Çetin ve Ağçam, 2021; Demircan, 2019; Halavurt ve Zeteroğlu, 2018; Işık ve Bahat, 2021; Selimbeyoğlu, 2022; Sertkaya ve Yılmaz, 2016; Turan ve Fansa, 2021; Ünal ve Gedik, 2022; Yurdakul ve Tok, 2018) araştırılmıştır. Ancak ilgili alan yazın incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacıların topluma entegrasyonu ile ilgili çalışmaların oldukça sınırlı ve yeterli olmadığı görülmektedir. Mevcut olan çalışmalar incelendiğinde; Barr, Barth ve Shermish (1978) tarafından yapılan çalışmada Sosyal Bilgilerin temel amacının kültürel farklılıkları olan demokratik toplumlarda gençlerin kamu yararına, bilgi ve mantığa dayalı karar vermelerinde yardımcı olmak olarak açıklar. Yardıma en çok ihtiyacı olan gruplardan birisi de göçmen çocuklardır. Sosyal Bilgiler dersi göçmen çocuklara entegrasyon konusunda katkı sağlayarak yardımcı olacaktır. Bu katkıyı sağlayabilmesi için ise Sosyal Bilgiler programının, müfredatının, kitaplarının, öğretim ve ölçme sürecinin uygun şekilde düzenlenmesi gerekir. Bu düzenlemeyi oluşturmak için ise kümülatif çalışmalar sürdürülmektedir. Sosyal Bilgiler ise sosyal bilimlerden oluşan bir alan olduğu için bu çalışmaların doğrudan etkilediği bir ders alanıdır.

Karasu-Avcı ve Ünal-İbret (2018) tarafından yapılan çalışmada toplumsal kimliğin oluşumunda Sosyal Bilgiler dersinin rolü incelenmiştir. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları (1968, 1998, 2005) ele alınmıştır. Çalışmada Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarının amaçlarında toplumsal kimlik oluşumuna en çok millet olma bilinci, vatan bilinci, devlet bilinci, hukuk kuralları, vatandaşlık bilinci, toplumsal bütünlük/uyum ve toplumsal değerler kategorilerinin katkı sağladığı tespit edilmiştir. 1998 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarında toplumsal kimliğin diğer iki programa göre daha fazla vurgulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu programı sırasıyla 1968 ve 2005 Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler dersi programının amaçlarında toplumsal kimliğin oluşumuna

ilişkin ifadelerin yanı sıra bireye yönelik ifadelerinde yer aldığı görülmüştür. Keçeci (2019) çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmelerde; göçlere bağlı olarak eğitim sisteminin değişmesi gerektiğini kız katılımcıların bir kısmı ifade etmiştir. Erkek katılımcıların bir kısmı ise göçe bağlı eğitim sisteminin değişmemesi gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında katılımcılar farklı kültürlere yer verilmemesinden dolayı çokkültürlü eğitimin Türkiye'nin milli eğitim sistemine uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmen adayları, Sosyal Bilgiler dersinde göçmen sorununa yer verilmediğini düşündüklerini belirtmişlerdir.

Seçgin ve Ertan-Özalp (2020) tarafından yapılmış olan araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerine göre sığınmacı öğrencilerin, özellikle Türkçeyi yetersiz düzeyde bilmeleri nedeniyle Sosyal Bilgiler dersinde genellikle ilgisiz ve başarısız oldukları; Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin genel olarak ölçme değerlendirme açısından sığınmacı öğrencilere yönelik farklı bir sınav ya da ölçek hazırlamadığı fakat büyük çoğunluğunun sığınmacı öğrencilere dil bilmediklerinden dolayı farklı yaklaşıtları; toplumsal kaynaşma sağlamada destek oldukları; derste anlamadıkları konuda sürekli tekrar yaptıkları, onlara daha çok anlayışlı ve toleranslı davrandıkları, sığınmacı öğrencilerin derse katılımını sağlamak için onları daha çok tahtaya kaldırdıkları; tarih ve coğrafyaya ait konuların öğretiminde, milli ve manevi konuların vurgulanmasında, savaş ve göç gibi konuları anlatırken daha hassas davrandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sığınmacı öğrencilerin verdikleri ifadelerden ise genel olarak onların Türk tarihi ve coğrafyasına ilişkin konuları sevmedikleri; sosyal bilgiler dersini anlamakta güçlük çektikleri ve çoğunlukla sınavlarda başarısız oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bozkaya (2021) tarafından yapılmış olan çalışmada göçmen öğrencilerin sosyal uyumlarının sağlanmasında Sosyal Bilgiler öğretim programında ifade edilen güncel konuların öğretimi yaklaşımının önemli olduğu öngörüsünde bulunulmuştur. Tutiaux-Guillon (2022) çalışmasında Fransa'daki ortaokullarda okutulmakta olan Tarih Coğrafya Öğretim Programının Fransa'daki kozmopolit yapıyı ve kültürel çeşitliliği göz ardı ettiğini ve bu nedenle istenen başarının sağlanamayacağını dile getirmiştir. Tutiaux-Guillon (2022) tarafından yapılan çalışmada Tarih Coğrafya gibi sosyal bilimlere konu alan derslerin azınlık grupların ve özellikle de sığınmacıların topluma entegrasyonunda önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmiştir. Yukarıda yer alan bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonu hususunda Sosyal Bilgiler dersinin yeri ve öneminin sığınmacı öğrencilerin görüş ve düşüncelerine dayalı olarak incelenmesi önemli görülmektedir. Ancak buna yönelik yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda araştırmada sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonu hususunda Sosyal Bilgiler dersinin öneminin öğrenci görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmada konuya yönelik olarak alan yazında yer alan mevcut çalışmalardan farklı olarak, sığınmacı öğrencilerin görüşlerine başvurulmuştur.

Yöntem

Türkiye’de sığınmacı olarak yaşayan ve eğitimlerine Türkiye’deki okullarda devam eden öğrencilerin, topluma entegrasyonunda Sosyal Bilgiler dersinin öneminin öğrenci görüşlerine göre incelenmesini amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; doküman analizi, görüşme ve gözlem gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı; olayların veya algıların doğal ortam içerisinde bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya çıkarılmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırmada, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısı ele alınarak, ilgili araştırma problemi yorumlayıcı bir yaklaşımla incelenmektedir. Araştırmaya konu olan olgu ve olaylar kendi bağlamında ele alınır ve kişilerin onlara yükledikleri anlamlar doğrultusunda yorumlanır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2010). Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalarda araştırmacılar, incelenen konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası içerisindedirler (Neuman, 2012).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt (kriter) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde daha önce belirlenmiş ölçütlere uyan kişiler ve durumlar üzerine çalışılmaktadır. Ölçüt ise araştırmacılar tarafından oluşturulmakta veya daha önce hazırlanmış olan ölçütler listesi kullanılmaktadır (Marshall ve Rossman, 2014). Bu araştırmada, sığınmacı öğrencilerin topluma entegrasyonunda Sosyal Bilgiler dersinin önemi incelendiğinden dolayı çalışmaya katılan sığınmacı öğrencilerin, Türkçeyi etkili kullanmaları, 7. veya 8. sınıf seviyesinde olmaları ve gönüllü olmaları ölçüt olarak konulmuştur. Katılımcılara verilen kod isimleri, katılımcıların sınıf seviyeleri, yaşları, cinsiyetleri ve uyrukları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Katılımcılara İlişkin Demografik Özellikler

Kod	Sınıf	Yaş	Uyruk	Cinsiyet
Ö 1	8	13	İran	Erkek
Ö 2	8	13	İran	Erkek
Ö 3	8	13	Libya	Kız
Ö 4	8	13	Suriye	Erkek
Ö 5	7	12	Afganistan	Kız
Ö 6	8	13	Suriye	Erkek
Ö 7	7	12	Suriye	Erkek
Ö 8	7	12	İran	Kız
Ö 9	7	12	Türkmenistan	Kız
Ö 10	7	12	Türkmenistan	Erkek

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler, nitel araştırma yönteminde sıklıkla kullanılan görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Görüşme yönteminde, katılımcıların deneyimleri, bu deneyimlerin arkasındaki nedenler ve konu ile ilgili ayrıntılı bilgi sahibi olmak amaçlanmaktadır (McBrien, 2005). Düşünce, duygu ve davranışların doğrudan gözlemlenemediği durumlarda görüşme yöntemi sıklıkla kullanılmaktadır. Açık uçlu sorular ile yapılan görüşmeler, katılımcılardan ayrıntılı ve önemli bilgi elde edilmesine olanak sağlamaktadır. Görüşmede yarı yapılandırılmış form kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmede, ortaya çıkarılması hedeflenen noktaların keşfedilmesi için daha önceden belirlenmiş, açık uçlu ve esnek olan sorular kullanılmaktadır (Creswell, 2015).

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun soruları, araştırma amaçları göz önünde bulundurularak, konu ile ilgili ulusal ve uluslararası alan yazın taraması yapılarak ve alan yazında kullanılmış olan ölçekler incelenerek hazırlanmıştır. Araştırmacılar soruları hazırlarken, yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alacak soruların, net ve kolay anlaşılır olması, yönlendirici olmaması gibi hususlara dikkat etmişlerdir. Sorulara son şekli verilmeden iki alan uzmanına ve iki ölçme değerlendirme uzmanına başvurularak sorularla ilgili görüş ve öneriler alınmıştır. Alan uzmanları ve ölçme değerlendirme uzmanlarından gelen geri bildirimler ile görüşme soruları düzenlenmiştir. Ardından yarı yapılandırılmış görüşme formunun pilot uygulaması yapılarak gerekli düzenlemeler yapılmış ve sorulara son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri; hazırlık, uygulama ve görüşme formu uygulama olmak üzere üç aşamada toplanmıştır. Araştırmacılar yetkili kurumlardan ve velilerden gerekli izinleri aldıktan sonra katılımcılardan randevu talep etmiştir. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş olup görüşme başlamadan önce katılımın gönüllü olduğu vurgulanmıştır.

Verilerin Analizi

Veri toplama aracıyla elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. İçerik analizinde toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak amaçlanmaktadır. Araştırmada görüşme yöntemi ile toplanan veriler dört aşamada analiz edilmiştir: Önce elde edilen veriler kodlanmış ardından kodlanan verilerin temaları belirlenmiştir. Daha sonra kodların ve temaların düzenlenmesi yapılarak bulgular yorumlanmıştır. Araştırmanın içerik analizi sürecinde temel olarak ortak noktalara ulaşılmaya çalışılmış, birbirine benzeyen veriler belirli temalar dâhilinde bir araya getirilmiş ve temalara başlıklar verilerek sunulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Geçerlik ve Güvenirlik

Katılımcıların ifadelerinden yapılan doğrudan alıntılar ile iç güvenirlilik sağlanmıştır. Araştırma esnasında ilk olarak benzerlik ve farklılık arz eden ifadeler bir araya getirilmiş tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Güvenirliğin sağlanması amacıyla tema ve alt temaların belirlenmesi sürecinde eğitim bilimleri alanında çalışan iki araştırmacının görüşlerine başvurulmuştur.

Etik Kurul İzni: Bu araştırma, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 10.12.2021 tarih ve 10-15 sayılı kararı doğrultusunda etik bakımından uygun görülmüştür.

Bulgular

Sığınmacı öğrenci görüşlerinin analizi sonucu ortaya çıkan bulgular, aşağıda alt başlıklar halinde verilmiştir.

Türkçeyi Etkili Kullanma Sürecinde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Katkıları

Katılımcı öğrencilerin görüşlerine göre, Sosyal Bilgiler dersi sığınmacı öğrencilerin Türkçe dilini öğrenme, etkili kullanma ve Türkçelerini geliştirme konusunda onlara önemli katkılar sağlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirerek derslerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Türkçeyi kullanma becerisinde Sosyal Bilgiler dersi ve bu derse özgü ders kitapları, öğrencilerin Türkçe diline ait yeni kelimeler öğrenmelerini sağlayarak öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonunu gerçekleştirmektedir. Sosyal Bilgiler dersinin Türkçeyi kullanma becerileri konusunda yaptığı katkılara ilişkin olarak Öğrenci 7 şu açıklamada bulunmuştur:

“En çok da Sosyal Bilgiler dersinin Türklerin nasıl konuştuklarını, iletişimlerini yaptıkları şeyleri anlıyorum. Normalde mesela başka derslerde örneğin matematikte bunları anlamıyorum. Sosyal Bilgilerde birinci ünite de bunları açıklıyor, Türkiye'nin hareketlerini, iletişimlerini daha iyi anlayabiliyorum. Yani bu sayede Türkçeyi daha iyi kullanabiliyorum.”

Sosyal Bilgiler dersinin Türkçeyi kullanma becerisine yönelik Öğrenci 3, “Ben Libya'dan yedi yıl önce geldim. Türkçeyi kullanma becerimde Sosyal Bilgiler dersinin katkıları oldu. En iyi 5. sınıfta oldu. Çünkü hocam Türkçem tam olarak yerine oturmamıştı, 5. ve 6. sınıfta daha fazla etkili oldu.” ifadelerini kullanmıştır. Türkçeyi kullanma konusunda özellikle Sosyal Bilgiler ders kitabına vurgu yapan Öğrenci 6 ise şöyle bir açıklamada bulunmuştur: “Ders kitabının Türkçe diliyle yazılmış olması bana çok şey öğretti. Bilmediğim bir sürü kelimeyi bu kitap sayesinde öğrendim. Suriye'den ilk geldiğim zamanlar çok kelime bilmiyordum. Ama kitabımız Türkçe dilinde olduğu için sürekli yeni sözcükler görüyordum.”

Öğrenci 8 de *“Yani evet ara sıra oluyor. Yeni kelimeler öğreniyorum. Bu da benim dağarcığımı geliştiriyor. Özellikle Sosyal Bilgiler öğretmenleri de ona katkıda bulunuyor. Onların kelime dağarcığı geniş oluyor genelde. Bize yeni kelimeler öğretiyorlar.”* şeklindeki ifadesiyle Sosyal Bilgiler ders öğretmenleri sayesinde Türkçe diline ilişkin yeni kelimeler öğrendiklerini belirtmektedir. Konuyla ilgili olarak Öğrenci 9 ise *“Türkçemi biraz daha geliştirdi. Sosyalleşmemi sağlayarak daha çok kelime öğrendim.”* açıklamasıyla Sosyal Bilgiler dersinin öğrencileri sosyalleştirme işlevine ve bunun sonucunda dil gelişimine olan katkılarına vurgu yapmaktadır.

Katılımcı sığınmacı öğrencilerin ifadelerinden de anlaşıldığı üzere Sosyal Bilgiler dersi, ders kitapları ve bu dersin uygulayıcısı olan Sosyal Bilgiler öğretmenleri sığınmacı öğrencilerin Türkçe dilini öğrenme ve etkili kullanmaları konusunda önemli katkılar sağlamaktadır. Bu katkı sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonunu olumlu yönde desteklemektedir.

Türk Kültürünü Tanımada Sosyal Bilgiler Eğitiminin Katkısı

Katılımcı öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersi Türk kültürünü tanıma konusunda öğrencilere önemli katkılar sağlamaktadır. Bu ders ile öğrenciler Türklerin tarihi geçmişini öğrenmekte ve şu anki durumu hakkında yeni bilgiler edinmektedir. Ayrıca sığınmacı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi ile Türk kültürüne özgü yaşam biçimini ve davranış kalıplarını öğrenmektedir. Bu ders sayesinde Türk örf ve adetlerini, yemeklerini, giyim tarzını, müzik ve danslarını, bayramlarını, daha genel anlamda Türk kültürünü öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Tüm bu kazanımlar sığınmacı öğrencilerin Türk kültürünü tanımalarına ve sonucunda Türk toplumuna entegrasyonu sağlamaktadır. Şöyle ki katılımcı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi ile toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiğini, toplumsal norm ve kuralları öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersinin Türk kültürünü tanıma konusundaki işlevine ilişkin Öğrenci 1 şu açıklamayı yapmıştır: *“Ben Türklerin adetlerini öğrenerek onlarla nasıl iletişim kuracağımı öğrendim. Türkleri tanıdım. Sosyal Bilgiler dersi bana Türkiye’yi, Türk kültürünü tanıyamada ve toplum içerisinde nasıl davranmam gerektiğini bilmemde bana yardımcı oldu.”* Öğrenci 1 aynı zamanda Türk toplumuna entegrasyon konusunda Sosyal Bilgiler dersinin önemine de dikkat çekmektedir. Türklerin yemekleri ve bayramlarını Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğini söyleyen Öğrenci 3 şu ifadelerle yer vermiştir. *“Türk kültürünü tanıyamada Sosyal Bilgiler dersinin bana katkıları oldu. Mesela yemek kültürünü Sosyal Bilgiler dersinde daha iyi tanıdım. Kültürel faaliyetleri, bayramları Sosyal Bilgiler dersinde öğrendim.”*

Türkiye’nin tarihi süreç içerisindeki geçmişini ve Türklerin nasıl bir yaşam sürdürdüklerini Sosyal Bilgiler dersi sayesinde öğrendiğine vurgu yapan Öğrenci 4 bu durumu şöyle ifade etmektedir.

“Sosyal Bilgiler dersinin Türk kültürünü tanınamamda katkısı oluyor. Türkiye'nin eskiden savaştığı yerler gibi tarihsel olaylarını anlatmada, Türkiye'nin tarihini anlatmada katkısı oluyor. Türkiye'nin tarihini öğrenmiş oldum. Türkiye'nin nasıl yaşadığını, ne gibi sıkıntıları olduğunu olumlu veya olumsuz yönlerini öğrenmeme yardımcı olmuştur.”

Türklerin yaşam biçimlerine ve farklı yaşam tarzlarına olan saygılarına dikkat çeken Öğrenci 5 ise *“Ayrıca Türk yaşayışı ve örf adetlerini daha iyi öğrendim. Bayramlar, sünnetler, düğünler, halaylar tüm bunları Sosyal Bilgiler dersi sayesinde öğrendim. Farklı yaşayış tarzlarına Türklerin çok saygılı olduklarını öğrendim.”* ifadelerine yer vermektedir.

Özellikle Türk kültürünü tanıma konusunda Sosyal Bilgiler dersinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanına vurgu yapan Öğrenci 6 ve Öğrenci 7 konuyla ilgili şu açıklamalarda bulunmuşlardır. Öğrenci 6 *“Özellikle 5. sınıftayken kültür ünitesinde bu durumla ilgili fazlasıyla örnek vardı. Türkler nasıl yemek yiyor, ne giyiyor, nasıl davranıyor, ne oynuyor, hangi şarkıları söylüyor? Bunları öğrendim Sosyal Bilgiler sayesinde.”* derken Öğrenci 7 *“Evet oluyor, en çok da “Kültür ve Miras” ünitesinde anlaşılıyor. Mesela iletişimlerini, düğünlerini nasıl yaptıklarını daha iyi anladım yani.”* ifadesini kullanmıştır. Sosyal Bilgiler dersinin Türk kültürünü tanıma hususunda Öğrenci 8 *“Evet tabii ki de. Çünkü Sosyal bilgiler Türk kültürü hakkında bana çok bilgi veriyordu. Ara sıra Türk kültürü ile ilgili çok şey öğrenebiliyordum. Eski kültürlerle alakalı hem de şu anki kültürlerle ilgili.”* şeklindeki söylemiyle bu ders sayesinde, Türklerin hem geçmiş hem de şu anki kültürlerine ilişkin yeni bilgiler öğrendiğine dikkat çekmiştir.

Katılımcı öğrencilerin Türk kültürüne ait özellikleri öğrenmeleri onların Türk toplumuna entegrasyonlarını da beraberinde getirmiştir. Söz konusu konuyla ilişkili olarak Öğrenci 4 şu ifadeleri kullanmıştır: *“Türk kültürüne uyum sağladığımı düşünüyorum. Tam 9 yıldır Türkiye'deyim. Sosyal bilgiler dersinde yemek kültürünü, gelenek-göreneklerini ve Türkiye'nin yaşamını öğrendim.”* Sosyal Bilgiler ders içeri uygulamalarının entegrasyon sürecini desteklediği de katılımcı öğrenciler tarafından ifade edilmektedir. Öğrenci 5 *“Evet uyum sağlayabiliyorum. Benim kültürüme de benzer özellikleri fazla olduğu için sıkıntı yaşamadım. Sosyal Bilgiler dersinin bazı ünitelerinde bunu rahatlıkla görebiliyorum. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde yapılan uygulamalı faaliyetlerde edindiklerim çok katkı sağlamıştır.”* şeklindeki açıklamasıyla Sosyal Bilgiler ders içeri uygulamalarının entegrasyon sürecine olan olumlu etkilerine vurgu yapmaktadır. Sosyal Bilgiler ders içeriğinin de sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonunu desteklediği görülmektedir. Öğrenci 6'nın *“Sosyal Bilgiler ders kitabında özellikle tüm çocukların eşit olduğunu söylemesi beni mutlu*

ediyor. Bu konular işlenirken kendimi daha rahat ve güvende hissediyorum. Çünkü başka bir ülkenin vatandaşı olsam da eşit görülme hoşuma gidiyor.” açıklamasından yola çıkarak Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan bazı kavramların bu süreci kolaylaştırdığı anlaşılmaktadır.

Katılımcı öğrencilerin görüşleri doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacı öğrencilere Türk yaşam biçimini ve davranış kalıplarını, örf ve adetlerini, gelenek ve göreneklerini, daha genel anlamda Türk kültürünü öğrettiği görülmektedir. Aynı zamanda Türk kültürünü öğrenen öğrenciler toplumsal entegrasyonu da gerçekleştirmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının ve Sosyal Bilgiler Ders İçi Uygulamalarının Katkısı

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Katkısı

Katılımcı öğrencilerin görüşlerine göre, Sosyal Bilgiler dersi öğretmenleri hem ders kapsamında anlattıkları bilgiler ile hem de sergiledikleri davranışlar ile sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonu konusunda önemli katkılar sağlamaktadır. Öğrenciler, öğretmenlerin Türk toplumunun özelliklerine ilişkin anlattıkları konular ile Türk kültürünü tanıtarak, Türkçeyi doğru ve güzel kullanarak, olumlu tavırlar sergileyerek ve sığınmacı öğrencileri anlamayı başararak bu öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonu hususunda önemli katkılar sağlamaktadır. Söz konusu durumu Öğrenci 1 şöyle ifade etmektedir: *“Tabi ki, örneğin sınıfta bize nasıl davranmamız gerektiğini ve dersin konusunda verdikleri örneklerle ve anlattıkları anılarla hem uyum sağlıyorum hem de Türk kültürünü tanıyorum.”* Öğretmeninin ders anlatma dışında, kendisinin Türk toplumuna entegrasyonu hususunda destek olduğunu belirten Öğrenci 3 ise *“Hocalarım beni anlıyor ve Türk toplumunu anlamamda bana yardımcı oluyor. Benim anlamadığım bazı konularda hocalarım açıklayıcı bir şekilde yardımcı oluyor.”* demiştir. Derslerinde gerçek hayattan verdiği hikayelerle sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonlarında destek olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin de olduğu görülmektedir. Söz konusu durumla ilgili olarak Öğrenci 4 şunları ifade etmektedir: *“Öğretmenimin özelden benim için anlattığı hikayeler falan uyum sürecinde faydalı oluyor. Ayrıca toplumun benim bilmediğim özelliklerini de örneklerle anlatıyorlar. Hayat o zaman daha kolay oluyor.”* Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin olumlu tavır ve iletişim becerilerine dikkat çeken ve bu durumun onun Türk toplumuna entegrasyonu konusunda destek sağladığını düşünen Öğrenci 5 ise şunları söylemektedir: *“Öğretmenlerin Türkçe ifadelerine dikkat etmesi, olumlu tavırları benim uyum sürecime katkı sağlamıştır. Öğretmenlerin olumlu iletişim becerisi ve ders anlatım tarzı da olumlu katmıştır.”* Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Türkçeyi kullanma bece-

rilerinin etkililiğine ve bu durumun kendilerine sağladığı faydalara ilişkin Öğrenci 6 *“Mesela ders anlatırken hocanın konuşması ve onun dil becerisi bana çok şey katmıştır. Türkçe dilinin temel noktalarını, yeni kelimeleri öğrendim. Mesela hocamız ders konuları dışında iletişim, kültürel özellikler, davranış biçimleri gibi pek çok konuda öncülük edip bize bunları tanıtıyor.”* açıklamasını yapmaktadır. Öğrenci 7 *“Öğretmen iyi olduğunda daha iyi konuşuluyor, kızgın olduğunda konuşamıyorsun. Öğretmen sinirli olunca kapalı oluyorsun, hiç konuşmak istemiyorsun. Öğretmen Türk toplumuna ısındırıyor bizi, örnek oluyor yani. Öğretmenin kötü biri olduğunu gören Türkiye'nin de kötü olduğunu düşünüyor.”* ifadesiyle öğretmenin kişilik özelliklerine ve bu durumun öğrenci üzerinde yarattığı etkiye dikkat çekmektedir. Katılımcı öğrencinin açıklamalarından olumlu öğretmen özelliklerinin sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonu hususunda ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Katkısı

Öğretmen faktörünün yanı sıra Sosyal Bilgiler ders kitapları da öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonu konusunda önemli katkılar yapmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitapları Türk kültürünü tanıtmaya, toplumsal norm ve kuralları içermeye, kitaplarda yer alan görsellerin Türk toplumunun genel yapısı hakkında bilgi vermesi bakımından sığınmacı öğrencilerin toplumsal entegrasyonunu sağlamaktadır. Söz konusu duruma ilişkin olarak Öğrenci 1 şöyle bir açıklama yapmaktadır: *“Özellikle görseller Türk toplumunu ve Türklerin kültürünü tanımamda, uyum sağlamamda çok yardımcı oluyor. Ders kitabını okuyunca Türk kültürünü daha iyi tanıyorum daha kolay uyum sağlıyorum.”*

Sosyal Bilgiler ders kitabının içerik olarak gerçek hayattan örnekler vermesini ve bunun kendilerinin Türk toplumuna entegrasyonu desteklediğine yönelik olarak Öğrenci 6 şu ifadeleri kullanmaktadır:

“Kitaptaki resimler ve etkinlikler Türk kültürünü hatırlatması ve onunla ilgili örnekler içermesi uyum sürecine katkı sağlamaktadır. Ders kitaplarının uyum sürecine katkı sağladığını düşünüyorum. Çünkü ders kitaplarındaki görseller gerçek hayatın yansıması olan şeyler barındırmaktadır. Kitaplarda gördüklerime gerçek hayatta rastlayınca ‘Aaa, evet bunu kitapta da görmüştüm.’ diye kendime söylüyorum.”

Sosyal Bilgiler Ders İçi Uygulamalarının Katkısı

Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler dersi uygulamaları da onların toplumsal entegrasyonunu sağlamaktadır. Bu ders kapsamında yapılan müze gezileri, farklı illere yapılan geziler, ders içi drama ve münazara çalışmaları öğrencilerin toplumsal yaşamdaki entegrasyonlarını kolaylaştırmaktadır. Konuyla ilgili olarak Öğrenci 2 *“Ders*

esnasında ben de nasıl davranmam gerektiğini öğreniyorum. Bu öğrendiklerim bana toplum içerisinde de yardımcı oluyor.” açıklamasını yapmıştır. Katılımcıların görüşlerinden hareketle, ders sırasında uygulanan farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin öğrencilerin toplum içerisinde nasıl davranmaları konusunda önemli faydalar sağladığı görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Öğrenci 3 *“Mesela münazara yaparken, arkadaşlarımla tartışırken mesela Türk halkını tanımamda yardımcı oldu. Grup çalışmalarında Türklerin özelliklerini daha iyi tanıdım.”* ifadelerini kullanmıştır. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yapılan gezilerin Türk toplumunu anlama konusundaki işlevine yönelik Öğrenci 5 *“Eğer gezi yapıyorsak çevreyi gözlemliyoruz. Orada yaşayan insanların yaşam tarzlarını öğreniyoruz. Mesela Edirne, Bursa gibi illere yaptığımız geziler bana Türk toplumunun yaşam tarzı hakkında çok fikir verdi. Ders içi yaptığımız münazara yarışları da etkili iletişim becerisi kazandırdığı için bu sosyal çevremde olumlu yansımıştır.”* ifadelerine yer vermektedir. Sosyal Bilgiler dersinin işlenişine farklı bir bakış açısı getiren Öğrenci 7 *“Katki sağlıyor. Çünkü bu toplumun ne kadar iyi olduğunu, öğretmenlerin ne kadar iyi olduğunu, derslerin ne kadar iyi anlatıldığı anlatıyor. Öğretmen iyi anlatmayınca öğrenciler kapalı oluyor, ders güzel geçmiyor, bir de hiç bilmeyen bu çok kötü bir ülke diye düşünüyor.”* şeklindeki açıklamasıyla, Sosyal Bilgiler dersinin anlatım tarzı ile Türklere yönelik iyilik algısı arasında ilişki kurmaktadır.

Katılımcı öğrencilerin görüşlerinden yola çıkarak Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin ders anlatma şekli, öğretmenlerin tutum ve davranışları ile; Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriği ve bu dersin işleniş süreci gibi birtakım etmenlerin sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonu hususunda olumlu etkiler yarattığı görülmektedir.

Türk Toplumuna Entegrasyon Konusunda Yaşanılan Sorunların Çözümünde Sosyal Bilgiler Eğitiminin Katkıları

Sığınmacı öğrenciler bazen Türk toplumuna entegrasyon konusunda sorun yaşadıklarını, ancak Sosyal Bilgiler dersinin bu sorunların çözümü noktasında önemli katkılar yaptığını belirtmişlerdir. Öğrenciler bu sorunlar olarak; arkadaş edinememe, iletişim konusunda sıkıntılar yaşama, toplumdaki insanların kendilerine karşı ön yargılı davranmaları, bazı durumlarda eşit muamele görememe, ırkçılık ile karşılaşma gibi örnekleri sıralamışlardır. Bu gibi sorunlar karşısında Sosyal Bilgiler dersinin kendilerine önemli destekler sağladığını ilave etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak Öğrenci 5 şu açıklamalarda bulunmuştur:

“Evet sorun yaşadım. Toplumun yabancılara karşı bir ön yargısı vardır. Bu da benim uyum sürecime olumsuz etki etmişti. Ama dersin eşitliğe önem verip, ayrımcılığı yanlış bir şey olarak görmesi sınıf içi havayı olumlu hale getirmiştir. Böylece arkadaşlarımla daha iyi anlaşmaya başladım.”

Tıpkı Öğrenci 5 gibi Öğrenci 6 da bazı sorunlar yaşadığına dikkat çekmektedir. Nitekim yaşadığı bu sorunların çözümünde Sosyal Bilgiler dersinin kendisine yol gösterici olduğunu belirtmektedir. Öğrenci 6 yaşanan bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Sorun yaşadım, bazı eksiklikler hissettim. Ama kültüre uyum sağladığımı düşünüyorum. Özellikle Sosyal Bilgiler ünitelerinde geçen yemekler, oyunlar, kıyafetler ile ilgili görsellerin olması, içeriklerin ve etkinliklerin olması bana pek çok şey öğretmiştir. Türk kültürüne uyumda bazen sorunlar yaşıyorum. Bazı konularda eksik olduğumu hissediyorum. Burada Sosyal Bilgiler dersinin bu açığı kapattığını görüyorum. ‘İyi ki varsın Sosyal Bilgiler!’ diyorum.”

Öğrenci 2 de Türkiye’de arkadaşının olmadığını ve iletişim sorunu yaşadığını *“Evet sorun yaşadım. Çok fazla arkadaşım yok. İletişim konusunda zorluk çekiyorum. Sosyal Bilgiler dersinde nasıl davranmam gerektiğini öğreniyorum. Mesela geçen yıl 7. Sınıfta işlediğim iletişim ünitesinde empati yapmayı kaba davranmamayı ve arkadaşlarımla güzel konuşmayı öğrendim.”* sözleriyle açıklamaktadır. Benzer bir şekilde iletişim sorununa vurgu yapan Öğrenci 3 *“Evet bazen sorun yaşıyorum. Çünkü bazen insanlar sizin kadar anlayışlı olmayabiliyor bazı insanlar empati kurmuyor. Sosyal Bilgiler dersi bu konuda bana yardımcı oluyor. Bazı ünitelerde ve konularda iletişim oluyor. O ünite ve konularda daha iyi iletişim kurmayı öğreniyorum.”* şeklindeki ifadesiyle, Sosyal Bilgiler dersinin iletişim konusunda kendilerine önemli katkılar sağladığını ifade etmektedir. Öğrenci 2 ve Öğrenci 3’ün düşüncelerine paralel olarak Öğrenci 4 de iletişim sorunu yaşadığını belirtmiştir. Söz konusu durumla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: *“Evet sorun yaşadım. İletişim konusunda karşımdakini anlayamıyorum baya sıkıntı oldu. Bu sorunları aşmamda Sosyal Bilgiler dersinin faydası oldu. Şöyle ki mesela ben nasıl konuşacağımı falan bilmiyordum daha doğrusu çekiniyordum.”*

Katılımcılardan Öğrenci 8 de dil sorununa dikkat çekmektedir. *“İlk geldiğimde dilde sorun yaşamıştım. Tabii ki yabancı olduğum için. Sözcükleri bazen yanlış kullanıyordum bazen de yanlış anlıyordum. Yanlış bir tepki verebiliyordum. Yani olabilir çünkü Sosyal Bilgiler dersi kelime dağarcığı üzerine kurulmuş bir ders olduğu için sosyal olduğu için yardımcı olduğunu düşünüyorum.”* Öğrenci 8 bu açıklaması ile Türkiye’ye geldiğinde dil problemi yaşadığını ancak Sosyal Bilgiler dersi sayesinde Türkçe diline özgü kelime dağarcığını arttırdığını ifade etmektedir.

Katılımcı öğrencilerin açıklamalarından da anlaşıldığı üzere, sığınmacı öğrenciler Türkiye’de birtakım sorunlar yaşamaktadır. Ancak bu sorunların çözümünde zaman zaman Sosyal Bilgiler dersi önemli katkılar sağlamaktadır.

Araştırma bulgularında, sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonları konusunda Sosyal Bilgiler dersinin; Türkçe dil becerilerini geliştirdiği, Türk toplumunu tanıma ve Türk toplumuna entegrasyon sağlamayı gerçekleştirdiği ve Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin, bu derse ait kitapların ve ders içi uygulamaların öğrencilerin entegrasyonunu kolaylaştırdığı yer almaktadır. Ayrıca sığınmacı öğrencilerin Türkiye’de yaşadıkları sorunlar karşısında Sosyal Bilgiler dersinin bazı çözüm önerileri getirdiği ve sürecin sonunda sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonlarının kolaylaşması, araştırma bulgularında yer almaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmaya katılan sığınmacı öğrenciler, Sosyal Bilgiler dersinin kendilerine; Türkçe dilini öğrenme, etkili kullanma ve Türkçelerini geliştirme konusunda önemli katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Katılımcı öğrenciler aynı zamanda Sosyal Bilgiler dersinin kelime dağarcığını geliştirerek derslerin daha iyi anlaşılmasını sağladığını ve Türk toplumuna ait iletişim biçimlerini öğretmek bu kültüre uyumu kolaylaştırdığını da ifade etmişlerdir. Araştırmada, öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacı öğrencilerin Türkçeyi kullanma becerilerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazın incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacı öğrencilerin Türkçe dil becerileri üzerindeki etkilerine ilişkin herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır. Ancak Zayimoğlu-Öztürk’ün (2018) çalışmasında sığınmacı öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerinde yaşadıkları en önemli sorunlardan birinin dil sorunu olduğu ifade edilmiş; dersi anlamama ve uyum problemi gibi sorunların temelinde de dil sorununun olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuca benzer bir bulgu da Alpaslan’ın (2019) çalışmasında yer almaktadır. Söz konusu çalışmada sığınmacı öğrencilerle yaşanan en önemli sorunun dil sorunu olduğuna dikkat çekilmiş ve buna bağlı olarak okuma-yazma yapamama, derse katılım sağlayamama, kendini ifade edememe, iletişim kuramama gibi alt problemlerin ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır. Temur ve Özalp (2022) öğretmenlerin penceresinden sığınmacı öğrencilerin sorunlarını inceledikleri araştırmalarında, öğrencilerin dil sorunu yaşadığını tespit etmişlerdir. Tüm bu araştırma sonuçlarında yer alan dil sorunları karşısında, Stepanova, Meshkova, Sheremetieva ve Maštálka (2018) ise dil eğitiminin önemine dikkat çekmiş ve sığınmacıların entegrasyonları için öncelikli işin dil eğitimi olması gerektiğini belirtmişlerdir. Dil eğitiminin önemi ve sığınmacı öğrencilerin dil konusunda yaşadıkları bu sorunlar karşısında, Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacı öğrencilerin dil gelişimi üzerinde yarattığı olumlu etkiler oldukça önem arz etmektedir.

Katılımcı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinin; Türk kültürünü tanıma, Türklerin tarihi geçmişini öğrenme ve var olan durum hakkında yeni bilgiler edinme gibi önemli faydalar sağladığını ifade etmişlerdir. Sığınmacı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi ile

Türk kültürüne özgü yaşam biçimini ve davranış kalıplarını öğrendiklerini, bu ders sayesinde Türk örf ve adetlerini, yemeklerini, giyim tarzını, müzik ve danslarını, bayramlarını kısacası Türk kültürünü öğrendiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı öğrenciler ayrıca Sosyal Bilgiler dersi ile toplum içerisinde nasıl davranılması gerektiğini, toplumsal norm ve kuralları öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Bu ifadelerden yola çıkarak Sosyal Bilgiler dersinin Türk kültürünü tanıma ve Türk kültürüne entegrasyon konusunda önemli etkiler yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca paralel olarak Baloğlu-Uğurlu ve Akdovan'ın (2019) çalışmalarında Sosyal Bilgiler dersi sayesinde sığınmacı öğrencilerin Türkiye'yi tanıma ve Türk toplum yapısını öğrenme gibi kazanımlar edineceği başka bir ifadeyle Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacı öğrencilerin içinde yaşadığı ülke ve toplum hakkında bilgi sahibi olmalarını, o topluma ait maddi ve manevi değerleri bilmelerini, bu değerleri içselleştirmelerini ve bunun sonucunda da sığınmacı öğrencilerin toplumsal entegrasyonlarının sağlanacağı bulgusu yer almaktadır. “*Sosyal Bilgiler ve Göçmen Öğrenciler*” konusu üzerine yapılan çalışmaları inceleyen Uysal (2022) araştırmasında, Sosyal Bilgiler dersi ile öğrencilerin; Türk toplumunun kültürünü, hukuk ve toplumsal kurallarını, vatan, bayrak, adalet, hoşgörü, farklılıklara saygı gibi değerleri öğrendikleri sonucuna ulaşmış ve söz konusu değerlerin, öğrencilerin yaşadıkları topluma ait olmalarını sağladığı üzerinde durmuştur. Bu bulguların aksine Zayimoğlu-Öztürk'ün (2021) çalışmasında sığınmacıların Türkiye'ye uyumu konusunda Sosyal Bilgiler dersinin herhangi bir etkisinin olmadığı sonucu görülmektedir. Söz konusu bu çalışmada sığınmacıların Türkiye'deki sosyal hayata entegrasyonları konusunda okulda aldıkları derslerin etkisi incelenmiş ve katılımcılar tarafından Sosyal Bilgiler dersi entegrasyonu sağlayan dersler arasında ifade edilmemiştir. Zayimoğlu-Öztürk'ün (2018) bir başka araştırmasında da katılımcı öğretmenler sığınmacıların ülkemize entegrasyonu hususunda Sosyal Bilgiler dersi içeriğini yetersiz bulmaktadır. Bu durumun aksine araştırmacı, sığınmacı çocukların Türkiye'ye entegrasyonları konusunda Türkçe öğretiminden sonra Sosyal Bilgiler dersinin önemine dikkat çekmektedir.

Katılımcı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinin hem ders kapsamında anlattıkları bilgiler ile hem de sergiledikleri davranışlar ile kendilerinin Türk toplumuna entegrasyonları konusunda yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler, öğretmenlerin Türk toplumunun özelliklerine ilişkin anlattıkları konular ile Türk kültürünü tanıtarak, Türkçeyi doğru ve güzel kullanarak, olumlu tavırlar sergileyerek ve sığınmacı öğrencileri anlamayı başararak kendilerine Türk toplumuna entegrasyon hususunda önemli katkılar sağladıklarını ifade etmişlerdir. Sığınmacı öğrenciler öğretmen faktörünün yanı sıra Sosyal Bilgiler ders kitapları ile ders içi uygulamaların da kendilerinin Türk toplumuna entegrasyonlarında önemli katkılar yaptığını vurgulamışlardır. Katılımcı öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak Sosyal Bilgiler ders ki-

taplarının Türk kültürünü tanıtmaya, toplumsal norm ve kuralları içermeye, kitaplarda yer alan görsellerin Türk toplumunun genel yapısı hakkında bilgi vermesi bakımından sığınmacı öğrencilerin toplumsal entegrasyonunu sağladığı görülmektedir. Söz konusu bulgulardan yola çıkarak Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ve ders içi uygulamaların sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonları bakımından önemli faydalar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Biçer ve Özalın'ın (2020) çalışmalarında Türk öğretmenlerin sığınmacı öğrencilere karşı oldukça özverili yaklaşımları bulgusuna ulaşılmıştır. Benzer bir bulguya Alpaslan'ın (2019) çalışmasında da rastlanmaktadır. Söz konusu çalışmada, Türk öğretmenlerin sığınmacı öğrencilere yönelik pozitif ayrımcılık uyguladıkları sonucuna yer verilmektedir. Zayimoğlu-Öztürk'ün (2021) çalışmasında ise sığınmacı öğrenciler öğretmenlerinin kendilerine karşı hoşgörülü olduğunu, öğretmenlerini samimi, açık gördüklerini ve kendilerine dersler konusunda yardımcı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Quaynor ve Hamilton (2012) da çalışmalarında, sığınmacı öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi için eşsiz bir nüfus olduğunu ve öğretmenlerin öğrencilerin geçmiş deneyimlerinden yararlanarak çeşitli uygulamalar oluşturabilecekleri üzerinde durmaktadır. Şener ve Başkan'ın (2021) araştırmasında Sosyal Bilgiler dersinin faydalı, eğlenceli olması ve yeni bilgiler öğretmesi bakımından sığınmacı öğrencilerin bu derse karşı olumlu algılarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu algıyı destekleyen bir başka bulgu ise Uysal'ın (2022) araştırmasında yer almaktadır. Araştırmada Sosyal Bilgiler dersinin tarih, coğrafya, siyaset, ekonomi gibi disiplinleri barındırarak öğrenciyi hayata hazırlama ve bireyi yaşadığı topluma kazandırması bakımından, bu dersin sığınmacı öğrenciler tarafından önemli görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Fransa Yüksek Entegrasyon Konseyi'nin (2010) yapmış olduğu "*Okulda Yaşanan Entegrasyon Yönelik Güçlükler*" başlıklı çalışmada okulun, yabancı kökenli vatandaşların içerisinde yaşadıkları topluma entegrasyonları noktasında önemli bir rol üstlendiği ifade edilmiştir. Özellikle tarih ve coğrafya dersi (Fransa'da bu disiplinler Sosyal Bilgiler dersi yerine okutulmaktadır.) gibi disiplinlerin entegrasyon konusunda oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle tarih ve coğrafya dersi öğretim programı ve ders kitapları hazırlanırken ülkede yaşayan azınlık grupların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiğinin altı çizilmiştir. Öğretim programında ve ders kitaplarında çokkültürlü öğelere yer verilmesinin entegrasyon sürecini hızlandıracağı ifade edilmiş; entegrasyon konusunda tarih ve coğrafya dersi öğretim programının, ders kitaplarının, bu dersin işlenişinin ve tarih coğrafya öğretmenlerinin büyük öneme sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Jacquet ve Masinda (2014) tarafından yapılan çalışmada ise çokkültürlü bir eğitimin ve demokratik bir okul ortamının entegrasyonu hızlandıracağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle okul atmosferinin, derslerin, öğretim programlarının ve ders kitaplarının bu doğrultuda düzenlenmesi gerektiği ifade edil-

miştir. Çalışmada tarih öğretimine özellikle dikkat edilmesi, ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir dil kullanılmaması gerektiği belirtilmiştir. Eğitim-öğretim sürecinde yapılan ders içi ve ders dışı etkinliklerin planlanmasında göçmen kökenli öğrencilerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması önerilmiştir.

Katılımcı sığınmacı öğrenciler bazen Türk toplumuna entegrasyon konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu sorunlar arasında; arkadaş edinememe, iletişim konusunda sıkıntılar yaşama, toplumdaki insanların kendilerine karşı ön yargılı davranmaları, eşit muamele görememe ve ırkçılıkla karşılaşma gösterilmektedir. Ancak Sosyal Bilgiler dersinin bu sorunların çözümü noktasında önemli katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Çelik'in (2019) çalışmasında da sığınmacı öğrencilerin entegrasyon konusunda bazı sorunlar yaşadıkları ifade edilmiştir. Alpaslan'ın (2019) araştırmasında ise sığınmacı öğrencilerin Türk kültürüne ve yaşadıkları çevreye uyum sağlama noktasında bazı güçlükler çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Zayimoğlu-Öztürk'ün (2021) çalışmasında sığınmacı öğrencilerin dışlandırıldıkları, ötekileştirildikleri ve sosyal izolasyona maruz bırakıldıkları sonucuna yer verilmiştir. Bu sonuca paralel olarak Temur ve Özalp (2022) de araştırmalarında sığınmacı öğrencilerin, diğer öğrenciler ile iletişim ve uyum konularında sorunlar yaşadığı bulgusuna ulaşmıştır. Yaşanılan tüm bu olumsuzluklar karşısında, araştırmamızda da ortaya çıktığı üzere Sosyal Bilgiler dersinin sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonunu sağlama hususundaki işlevi göz ardı edilmemelidir. Natanson (2006) ise öğrencilerle yapmış olduğu görüşmelerde, özellikle tarih ve coğrafya, vatandaşlık gibi derslerin (Fransa örneğinde olduğu gibi bazı ülkelerde bu disiplinler Sosyal Bilgiler dersine karşılık gelmektedir.) öğrencilerin içinde yaşadıkları topluma entegrasyonlarını kolaylaştırdığını tespit etmiş ve bu derslerin öğrencilerin gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunların çözümünde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Sığınmacı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersi ile Türk kültürüne ait temel öğeleri öğrendiklerini ve özellikle ders kitaplarındaki görsellerin bu konuda oldukça faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağlamda sığınmacı öğrencilerin, Türk kültürünü ve Türk toplumunun yaşam biçimini daha iyi öğrenmeleri için derslerde Türk kültürünü yansıtan sözlü, yazılı ve görsel öğelere daha sık yer verilebilir.

Sığınmacı öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde uygulanan münazara ve drama gibi yöntemler sayesinde Türk arkadaşları ile yakın ilişkiler kurduklarını ve bu durum sonucunda Türklerin iletişim biçimlerini daha iyi kavradıklarını ifade etmişlerdir. Sığınmacı öğrencilerin Türk toplumuna entegrasyonlarını kolaylaştırmak adına bu öğrenciler ile Türk öğrencileri bir araya getirecek ders içi uygulamalara ağırlık verilebilir.

Sığınmacı öğrenciler Sosyal Bilgiler derslerinde eşitlik ve hoşgörü gibi kavramlara vurgu yapıldığını, böylece kendilerini daha rahat hissettiklerini ve arkadaşlarının davranışlarında olumlu anlamda değişimler gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Bu durumun içselleştirilmesi için derslerde evrensel değerlerin kavratılmasına önem verilmelidir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin kültürel entegrasyonu. Esen, A ve Duman, M. (Edt.), *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Tespitler ve öneriler* (s. 171-194) içinde. Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı.
- Akdemir, A. (2020). *Dijital göçmenler üzerine bir çalışma: Sınıf öğretmenlerinin eğitim teknolojileri kullanımı hakkındaki görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Akdeniz, Y. (2018). *Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteci öğrencilerin uyum sorunları: Şanlıurfa ili örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Aktaş, V., Tokmak, A. ve Kara, İ. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarının küresel sorunlar açısından incelenmesi: Fransa ve Türkiye örneği. *Öğretmen Eğitimi Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 266-289. <https://doi.org/10.29329/jirte.2021.408.6>
- Alpaslan, S. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Suriyeli öğrenciler hakkındaki görüşlerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Alshirah, M. (2019). *Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin entegrasyon sorunları: Türkçe eğitimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Aratırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri SPSS uygulamalı (6. Baskı)*. Sakarya Yayıncılık.
- Ardoğan, E. (2021). *Mülteci öğrencilerin (Suriyeli) fen bilimleri dersine yönelik tutumlarının tespiti* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Arisi, R. O. (2011). Social studies education as a panacea for national security in Nigeria. *African Research Review*, 5(2), 254-262. <https://doi.org/10.4314/afrev.v5i2.67324>
- Aydeniz, S. ve Sarıkaya, B. (2021). Göçmen çocukların eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri. *Millî Eğitim*, 50 (Türkiye’de ve Dünyada Göçmen Eğitimi Özel Sayısı), 385-404. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.959700>
- Aykaç, S. A. ve Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından Türkiye’nin seçimi. *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, 419-429. <https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1123311>
- Bahadır, E. (2021). Göçmen öğrencilerin matematik eğitiminde etnomatematik yaklaşımının kullanılması. *Millî Eğitim*, 50 (Türkiye’de ve Dünyada Göçmen Eğitimi Özel Sayısı), 577-594. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.959829>
- Baloğlu Uğurlu, N. ve Akdovan, N. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenleri perspektifinden mülteci öğrenciler. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 782-801. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.49440-501401>
- Barr, R., Barth, J. L. and Shermish, S. S. (1978). *The nature of social studies*. ETC Publications.
- Berry, J. W. (1997). Lead article- immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Bıçer, N. ve Özaltun, H. (2020). Mülteci ortaokul öğrencilerinin Türkçe dil becerilerine ve okula uyum süreçlerine ilişkin Suriyeli ve Türk öğrencilerin görüşleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 348-364. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.668251>
- Bozkaya, H. (2021). Sosyal Bilgiler dersinde güncel konuların ele alınması ve göçmen öğrencilerin toplumsal uyumları. *Atlas Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 89-101.
- Börü, N. ve Boyacı, A. (2016). Göçmen öğrencilerin eğitim-öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlar: Eskişehir ili örneği. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 11(14), 123-158. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9818>

- Çelik, T. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin gözünden sınıflarındaki Suriyeli öğrenciler. *Sakarya University Journal of Education*, 9(2), 383-407. <https://doi.org/10.19126/suje.549624>
- Çetin, A. ve Ağçam, R. (2021). Göçmen öğretmen adaylarının eğitim fakültesinde almış oldukları eğitime ilişkin algıları. *Milli Eğitim*, 50 (Türkiye’de ve Dünyada Göçmen Eğitimi Özel Sayısı), 875-893. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.902519>
- Creswell, J. W. (2015). *30 Essential skills for the qualitative researcher (First edition)*. SAGE Publications.
- Demirava, N. (2021). *Briefing-Immigration-Diversity-and-Social-Cohesion*. Oxford University.
- Demircan, N. (2019). Suriyeli göçmen öğrencilerin sorunlarının giderilmesinde okul müdürü liderliği. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 16-34.
- Er, A. R. and Bayındır, N. (2015). Pedagogical approaches of elementary teachers for primary refugee children. *International Journal of Social and Educational Sciences*, 2(4), 175-185.
- Erkal, M. E. (1998). Social Integration . *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (25), 131-138.
- Garcés-Mascareñas, B. and Penninx, R. (Eds.) (2016). *Integration Processes and Policies in Europe: Contexts, Levels and Actors*. Springer Open.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018). *Uluslararası koruma: Mülteci*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/multeci_409_546_549
- Güler, A. (2016). Mülteci sorunu ve 1951 mültecilerin hukuki durumuna ilişkin sözleşme: Siyasi gerçeklik ve normatif düzen ikilemi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 13(51), 41-61. <https://doi.org/10.33458/uidergisi.463073>
- Güllüoğlu, F. (2010). Almanya’da Türk göçmenlerin çocuklarının bölünmüş kaderleri ve eğitimde başarısızlıklarının yapısal nedenleri: Entegrasyon aşağı mı yukarı mı? *Eğitim Bilim Toplum*, 8 (31), 65-87.
- Halavurt, H. ve Şahin Zeteroğlu, E. (2018). Türkiye’de yaşayan göçmen ailelerin ve göçmen olmayan ailelerin anne tutumlarının incelenmesi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (65), 94-105.

- Haut Conseil à l'intégration au Premier Ministre [Fransa Yüksek Entegrasyon Konseyi] (2010). *Les défis de l'intégration à l'école*. Haut Conseil à l'intégration.
- Işık, M, Bahat, İ., Öncüler, İ. ve Özdemir, A. (2021). İstanbul ili Beylikdüzü ilçesinde yaşayan göçmen öğrencilerin deneyimlerinin incelenmesi. *Millî Eğitim*, 50 (Türkiye'de ve Dünyada Göçmen Eğitimi Özel Sayısı), 925-950. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.951813>
- Jacquet, M. and Masinda, M. T. (2014). Proposition pour une définition de l'intégration scolaire des jeunes immigrants. *Revue internationale d'études canadiennes*, 3(7), 1-20.
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *İlköğretim Online*, 16(4), 1768-1776. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.342990>
- Kara, İ. (2022). *Fransa'daki ortaokullarda vatandaşlık eğitiminin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karasu Avcı, E. ve Ünal İbret, B. (2018). Toplumsal kimliğin oluşumunda Sosyal Bilgiler dersinin rolünün incelenmesi: Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (1968, 1998, 2005). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 336-376. 10.14520/adyusbd.384963
- Keçeci, Y. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının göçmen sorununa ve çok kültürlü eğitime yönelik bakış açıları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Marshall, C. and Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage.
- McBrien, J. L. (2005). Educational needs and barriers for refugee students in the United States: A review of the literature. *Review of Educational Research*, 75(3), 329-364.
- MEB. (2015). *2015-2019 Stratejik planı*. 13 Ekim 2021 tarihinde http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf adresinden erişildi.
- Natanson, J. (2006). L'école, facteur d'exclusion ou d'intégration?. *Le Portique, Soins et Education*, 6(11), 24-36. <https://doi.org/10.4000/leportique.890>

- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nicel ve nitel yaklaşımlar I-II. Cilt (5. Baskı)*. Yayın Odası.
- Odia, A. A. (2014). Social studies as an instrument for global peace: Analytical and prescriptive perspectives. *Review of Public Administration and Management*, 3(5), 106-116. <https://doi.org/10.56201/JPASWR>
- Quaynor, L. and Hamilton, C. (2012). Providing a global education for refugee students: An activity about personal budgeting. *Social Studies and the Young Learner*, 25(2), 12-15.
- Pelin, A. (2021). *Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine entegrasyonunun desteklenmesi projesi (piktes) kapsamında kullanılan Türkçe öğreniyorum kitap seti ile hayat boyu Türkçe kitap setindeki Türkçe okuma metinlerinin değerler eğitimi ve kültür aktarımı açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Reçber, S. (2014). *Hayatın yok yerindekiler: Mülteciler ve sığınmacılar*. VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Anadolu Üniversitesi İİBF ÇEKO Bölümü, 13-14 Kasım 2014, Eskişehir, 247-268.
- Seçgin, F. ve Erten Özalp, R. (2020). Öğretmen ve öğrenci perspektifinden sığınmacı öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yaşadıkları sorunlar. *Tarih Okulu Dergisi*, 13(49), 4215-4244. <http://doi.org/10.29228/Joh.41518>
- Selimbeyoğlu, E. (2022). Göç sürecine travma perspektifinden bir bakış. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 1-11.
- Sertkaya, A. ve Yılmaz, Y. (2016). II. Dünya savaşı başlangıcında Belçika'daki Türk öğrenciler. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2(2), 130-139. <https://doi.org/10.21551/jhf.v2i2.5000189215>
- Stepanova, V. V., Meshkova, I. N., Sheremetieva, O. A. and Maštálka, J. (2018). Refugee flows at border crossing points: legal, social and language aspects. *Journal of Social Studies Education Research*, 9(3), 296-316.
- Şahin, M. (2019). *Görsel ve işitsel materyal desteği ile fen öğretimi: Suriyeli öğrenciler örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kilis.

- Şener, N. Ü. ve Başkan, Z. (2021). Sosyal bilgiler dersinde geçen kavramlara yönelik mülteci öğrencilerin algıları. *Millî Eğitim*, 50(1), 595-612. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.960496>
- Temur, M. ve Özalp, M.T. (2022). Sınıf öğretmenlerinin penceresinden göçmen öğrencilerin sorunları ve çözüm önerileri. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 110-141. <https://doi.org/10.46762/mamulebd.1210547>
- Turan, M. ve Fansa, M. (2021). Göçmen çocukların Türkçe öğreniminde yaşadıkları problemler. *Millî Eğitim*, 50 (Türkiye’de ve Dünyada Göçmen Eğitimi Özel Sayısı), 11-26. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.958878>
- Tutiaux-Guillon, N. (2022). Enseigner l’histoire-géographie pour introduire à la diversité? Opportunités, difficultés, résistances. *Open Edition*, 15, 251-265. En ligne: <https://books.openedition.org/pur/147310#text>
- UNHCR. (2021). UNHCR: *Dünya liderleri, hızla artan yerinden edilme eğilimini tersine çevirmek için harekete geçmeli*. 13 Ekim 2021 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/29009-unhcr-world-leaders-must-act-to-reverse-the-trend-of-soaring-displacement.html> adresinden erişildi.
- Uygun, S. (2020). *Ana dili Türkçe olmayan Suriyeli göçmen öğrencilere ilk okuma yazma öğreten öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar ve öğretmenlerin çözüm önerileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Uysal, M. (2022). Sosyal bilgiler ve göçmen öğrenciler: Meta-sentez çalışması. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 5(2), 70-94. <https://doi.org/10.47503/jirss.1195748>
- Uzunay, Ş. (2022). *Suriyeli öğrencelerin fen kavramlarını anlamalarında karşılaştıkları sorunlara ilişkin fen bilimleri öğretmenlerinin görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adıyaman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Adıyaman.
- Ünal, R. ve Gedik, M. (2022). Türkiye’de göç yönetimi ve sosyal hizmet bakış açısından bir değerlendirme. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 52-70.
- Weinstein, C. S., Tomlinson Clarke, S. and Curran, M. (2003). Toward a conception of culturally responsive classroom management. *Journal of Teacher Education*, 55(1), 25-38. <https://doi.org/10.1177%2F0022487103259812>

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (6. Baskı)*. Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, A. ve Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle göçmen/mülteci öğrenci. *Adnan Menderesi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 46-58.
- Zayımoğlu Öztürk, F. (2018). Mülteci öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetinin sosyal bilgiler öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(1), 52-79. doi:10.18039/ajesi.393879
- Zayımoğlu Öztürk, F. (2021). Eğitim sisteminde mülteciler: Türk ve mülteci öğrenci görüşleri. *Eğitim ve Bilim*, 46(208), 321-348. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2021.10439>